

PEDAGOG XODIMLAR MEHNATINI SAMARALI RAG‘BATLANTIRISHNING TA‘LIM SIFATI OSHISHIGA IJOBIY TA‘SIRI

Yaratov Jamil Vasilovich

Bugungi kunda ta‘lim tizimini modernizatsiya qilishning zaruriy sharti o‘qituvchilarning ta‘lim darajasini oshirish va ta‘lim tizimining talablariga javob beradigan pedagogik kompetentsiyalarni shakllantirishdir. Ushbu muammoga e‘tibor kuchayishi munosabati bilan o‘qituvchilarning malakasini oshirish uchun barqaror motivatsiya masalasi paydo bo‘ladi. Shuning uchun ham maktabda eng iqtidorli o‘qituvchilarni saqlab qolish, maktablarni zamonaviy sharoitlarda ishlashga qodir yangi kadrlar bilan to‘ldirish uchun moddiy va nomoddiy rag‘batlantirish tizimini belgilash zarur. Hozirgi vaqtda o‘qituvchilarni samarali faoliyatga rag‘batlantirish, ularning ehtiyojlarini qondirish uchun sharoit yaratish eng muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

Mehnatni rag‘batlantirish – mehnat faoliyatida belgilab qo‘yilgan ish natijalari va sifatidan yuqoriroq ko‘rsatkichlarga erishganlik uchun xodimning muhim ijtimoiy ehtiyojlarini qondirishga yo‘naltirilgan mexanizmlarini yaratishdir¹.

2021-yilda TALIS xalqaro tajriba mezonlari asosida A.Avloniy nomidagi pedagoglarni kasbiy rivojlantirish va yangi metodikalarga o‘rgatish milliy-tadqiqot instituti tomonidan pedagogik, metodik va ijtimoiy muhit haqida ma‘lumot to‘plash maqsadida respublikamizdagi 4000 ta umumiy o‘rta ta‘lim tashkilotlarida faoliyat yuritayotgan 12 500 nafarga yaqin respondent (pedagog)lar o‘rtasida o‘tkazilgan tadqiqot natijalariga ko‘ra, qo‘shimcha moliyalashtirish imkoniyati bo‘lganda, 72 foiz o‘qituvchilar o‘z maoshlarini oshirilishini muhim deb hisoblaganlar².

¹ Қ.Абдурахмонов, Н.Зокирова. Меҳнат иқтисодиёти ва социологияси. Ўқув қўлланма. Тошкент. 2013. 308-бет

² TALIS Xalqaro tajriba mezonlari asosida A.Avloniy nomidagi Pedagoglarni kasbiy rivojlantirish va yangi metodikalarga o‘rgatish milliy-tadqiqot instituti tomonidan umumiy o‘rta ta‘lim tashkilotlaridagi mavjud pedagogik, metodik va ijtimoiy muhit haqida ma‘lumot to‘plash maqsadida o‘tkazilgan tadqiqot hisoboti. O‘zbekiston Respublikasi

Maktab ta'lim sifatini oshirishga ta'sir etuvchi omillarning ahamiyatini o'rganish maqsadida o'tkazilgan so'rovnomamizda 4 754 nafar pedagoglar qatnashgan.

So'rovnomada ishtirok etganlarning 1452 nafari (30,5 foiz) erkaklar, 3302 nafari (69,5 foiz) ayollar, **yoshi bo'yicha** 205 nafari (4,3 foiz) 20-25 yoshda, 443 nafari (9,3 foiz) 26-30 yoshda, 1752 nafari (36,8 foiz), 1414 nafari (29,7 foiz) 40-50 yoshda, 831 nafari (17,5 foiz) 50-60 yoshda, 109 nafari (2,3 foiz) 60 yoshdan oshgan, **pedagogik ish staji bo'yicha** 686 nafari (14,5 foiz) 5 yilgacha, 672 nafari (14,1 foiz) 5-10 yil, 1411 nafari (29,7 foiz) 10-20 yil, 1292 nafari (27,2 foiz) 20-30 yil, 692 nafari (14,6 foiz) 30 yildan ortiq, **malaka toifasi (lavozimi) bo'yicha** 1070 nafari (22,5 foiz) mutaxassis (oliy ma'lumotli o'qituvchi), 1163 nafari (24,5 foiz) ikkinchi toifali (katta o'qituvchi), 1346 nafari (28,3 foiz) birinchi toifali (etakchi o'qituvchi), 1012 nafari (21,3 foiz) oliy toifali (bosh) o'qituvchilar, 163 nafari (3 foiz) boshqalar (direktor, psixolog)dan iborat.

Ishtirokchilarga **“Sizningcha, umumiy o'rta ta'lim sifatiga qaysi omil ko'proq salbiy ta'sir ko'rsatadi?”**, deya berilgan savolga 1606 nafari (33,8 foiz) otionalarning o'z farzandi tarbiyasiga befarqligi, 1348 nafari (28,4 foiz) pedagoglar oylik maoshining pastligi, 1024 nafari (21,5 foiz) sinflardagi o'quvchilar sonining normadan ko'pligi, 357 nafari (7,5 foiz) maktabning sifatsiz moddiy-texnik bazasi, 103 nafari (2,2 foiz) maktabda yuqori (oliy va birinchi) toifali pedagoglar ulushining kamligi yoki yo'qligi, 98 nafari (2,1 foiz) pedagoglarning ta'limdan tashqari boshqa ishlarga jalb etilishi, 218 nafari (4 foiz) boshqa turli javoblarni berishgan.

Sizningcha, yuqori malaka (birinchi va oliy) toifaga ega bo'lishingiz uchun qanday muammo bor? savoliga ishtirokchilarning 2429 nafari (51 foizi) toifalar uchun to'lanadigan haqning farqi kam, o'z ustimda ishlashga arzimaydi, 898 nafari (18,9 foiz) o'z ustimda ishlashga vaqtim yo'q, boshqa daromadli ish bilan ham shug'ullanaman, 432 nafari (9,1 foiz) salohiyatim, bilimim etmaydi,

Xalq ta'limi vazirligi, A.Avloniy nomidagi Pedagoglarni kasbiy rivojlantirish va yangi metodikalarga o'rgatish milliy-tadqiqot instituti. 1-qism. 64-bet. Toshkent.

995 nafari (20 foizi) hech qanday muammo yo'qligi, bilimi, salohiyati yuqoriligi, oliy toifadiligini ma'lum qilgan.

Sizningcha, quyidagi (rag'batlar)dan qaysi biri pedagoglarning salohiyati va ta'lim sifati oshishiga xizmat qiladi? savoliga 2223 nafar (46,8 foiz) ishtirokchilar oliy va birinchi toifali pedagoglarga ko'proq maosh to'lash (har bir malaka toifasiga to'lanadigan maosh miqdori o'rtasidagi farqni oshirish) javobini ma'qullaganlar, shundan 1484 nafari (66 foizi) oliy va birinchi toifali pedagoglar yoki 1663 nafari (74 foizi) 10 yildan ortiq pedagogik tajribaga ega o'qituvchilar.

Pedagogik ish staji 10 yilgacha bo'lgan 1359 nafar ishtirokchilarga berilgan **yuqori malaka (birinchi va oliy) toifaga ega bo'lishingiz uchun qanday muammo bor?** savoliga 640 nafari (47 foiz) toifalar uchun to'lanadigan haqning farqi kam, o'z ustimda ishlashga arzimaydi, 290 nafari (21 foiz) o'z ustimda ishlashga vaqtim yo'q, boshqa daromadli ish bilan ham shug'ullanaman deb javob bergan.

Shuningdek, ularga berilgan quyidagi (rag'batlar)dan qaysi biri pedagoglarning salohiyati va ta'lim sifati oshishiga xizmat qiladi? savoliga 561 nafar (41 foiz) ishtirokchilar oliy va birinchi toifali pedagoglarga ko'proq maosh to'lash (har bir malaka toifasiga to'lanadigan maosh miqdori o'rtasidagi farqni oshirish) javobini ma'qullaganlar.

Pedagogik rag'batlantirish - bu motivlar, ichki munosabatlar bilan o'zaro ta'sir qiladigan, shaxsning real va potentsial imkoniyatlarini amalga oshirish, qulay axloqiy-psixologik muhitda sub'ektivlikni rivojlantirish uchun zo'ravonliksiz rag'batlantiruvchi vosita bo'lib xizmat qiladigan tashqi omillarni (rag'batlantirishni) maqsadli qo'llash jarayoni¹.

So'rovnoma natijalari shuni ko'rsatadiki, oliy va birinchi toifali pedagoglarga ko'proq maosh to'lash, ya'ni har bir malaka toifasiga to'lanadigan maosh miqdori o'rtasidagi farqni oshirish pedagoglarning salohiyati va ta'lim sifati oshishiga xizmat qiladi, shuningdek, o'qituvchilar o'rtasida sog'lom raqobat muhiti va barcha pedagoglarda yuqori darajadagi moddiy rag'batga erishish uchun teng imkoniyat yaratiladi.

¹ Педагогическое стимулирование и его функции. Федорова С.Ю. Хромченкова И.Л.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Абдурахмонов Қ., Зокирова Н. Меҳнат иқтисодиёти ва социологияси. Ўқув кўланма. Тошкент. 2013. 308-бет
2. TALIS Xalqaro tajriba mezonlari asosida A.Avloniy nomidagi Pedagoglarni kasbiy rivojlantirish va yangi metodikalarga o‘rgatish milliy-tadqiqot instituti tomonidan umumiy o‘rta ta’lim tashkilotlaridagi mavjud pedagogik, metodik va ijtimoiy muhit haqida ma’lumot to‘plash maqsadida o‘tkazilgan tadqiqot hisoboti. O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi, A.Avloniy nomidagi Pedagoglarni kasbiy rivojlantirish va yangi metodikalarga o‘rgatish milliy-tadqiqot instituti. 1-qism. 64-bet. Toshkent.
3. Педагогическое стимулирование и его функции. Федорова С.Ю. Хромченкова И.Л. 2020 й.